

ΣΠΟΥΔΑΙ

Τριμηνιαία 'Επιστημονική Έκδοση τής 'Ανωτ. Βιομηχανικής Σχολής Πειραιώς

ΕΤΟΣ 1981	ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1981	ΛΑ΄ ΤΟΜΟΣ	ΑΡΙΘΜ. ΤΕΥΧΟΣ 4
-----------	-----------------------------	--------------	--------------------

Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ*

Τοῦ Καθηγητοῦ ΣΤΥΛ. Α. ΣΑΡΑΝΤΙΑΝ
Τέως Πρύτανη τῆς Α.Β.Σ.Π.

Τὸ κυρίαρχο στοιχεῖο στὴν πορεία τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας μέχρι πρὶν ἀπὸ 2 - 3 δεκαετίες ἦταν κυρίως ἡ χρονικὴ διάσταση. Ὁ χρόνος κατέχει πῶς σημαντικὴ θέση ἀπὸ ἐκείνη τοῦ χώρου στὸν κόσμον τῶν βιωμάτων μας. Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς οἰκονομικῆς ἀναλύσεως καὶ πολιτικῆς ἦταν τοποθετημένο στὴν συνολικὴ ἀποδοτικὴ λειτουργία τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά καὶ στὰ προβλήματα ὀρθολογικῆς συμπεριφορᾶς τῶν οἰκονομοῦντων ἀτόμων καὶ παραγωγικῶν μονάδων ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Ἡ προσπάθεια τῆς ἀνυψώσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος καὶ τῆς γενικῆς εὐημερίας ἀποτελέσσει τὸ βᾶθρον πᾶν ὅπου κτίστηκε ὄλο τὸ θεωρητικὸ καὶ ἐμπειρικὸ οἰκοδόμημα τῆς οἰκονομικῆς στὴν πορεία τῆς ἐξελίξεώς της καὶ ἡ προσπάθεια αὐτὴ δὲν ἄφησε περιθώρια γιὰ ἄλλες ἐνδοεθνικῆς διαφοροποιήσεις στὴν διάρθρωση τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας.

Ἡ πορεία αὐτὴ τῆς οἰκονομικῆς σκέψεως στὴν προσπάθεια νὰ δείξει σὰν πορεία ἐπιστήμης, ὅπως οἱ ἄλλες, δανείστηκε πρότυπα καὶ ἐργαλεῖα ἀπ' αὐτές. Ἔτσι εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ εἰσαγωγή τῆς διαχρονικῆς ἀναλύσεως ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀκόμη βήματα τῆς συστηματικῆς οἰκονομικῆς σκέψεως. Ἡ διάσταση τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἰσορροπίας τῆς Φυσικῆς εἰσήχθησαν στὴν οἰκονομικὴ ἀνάλυση. Ἡ διάκριση μεταξὺ στατικῆς καὶ δυναμικῆς ἀναλύσεως κυριάρχησε

* Σύντομη Εἰσήγηση στὸ Συνέδριο ποῦ ἔγινε στίς 7 - 8 Δεκεμβρίου 1981 μὲ συνεργασία τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Πειραιῶς καὶ τοῦ Πανεπιστημίου PARIS II μὲ θέμα "La Region".

στην οικονομική θεωρία. Τόσο η στατική ανάλυση, δηλαδή ή χωρίς χρονική διάσταση μελέτη του οικονομικού φαινομένου, όσο και ή δυναμική ανάλυση, δηλαδή ή μελέτη του οικονομικού φαινομένου μέσα στην συγκεκριμένη ροή του χρόνου, αποτέλεσαν πολύ χρήσιμα έργα εία και έδωσαν ώθηση στην ανάπτυξη της οικονομικής σκέψης. Πλάι σε αυτή την εξέλιξη μπορεί να τοποθετηθεί ή ανάλυση οικονομικών διαστάσεων από την εποχή του Stanley Jevons με την διάκριση των διαστατών και αδιαστατών οικονομικών μεταβλητών, με την διάκριση της χρονικής, πραγματικής και χρηματικής (όνομαστικής) ποσότητας. Παρ' όλα αυτά ή καθαυτό διαστατική ανάλυση που στηρίχθηκε στην αντίστοιχη ανάλυση της Μηχανικής δεν έτυχε της δέουσας προσοχής από την αγγλοσαξωνική βιβλιογραφία και παραμένει ακόμη στην αφάνεια παρά την χρησιμότητά της.

Μία άλλη διάσταση, ο χώρος, έμεινε παραμελημένη στην μεγαλειώδη πορεία της οικονομικής αναλύσεως για πολλά χρόνια.

Η παραρέληση του στοιχείου του χώρου στην οικονομική θεωρία έχει φυσικά τις αιτίες της. Πριν όμως εισέλθουμε στην εξέταση αυτών δεν πρέπει να δοθεί ή έντύπωση ότι ή έννοια του τόπου (location) δεν έτυχε θεωρητικής επεξεργασίας. Από την δεκαετία του '20 είχε ήδη αρχίσει στο μικροοικονομικό επίπεδο ή διατύπωση θεωριών τόπου εγκαταστάσεως των οικονομικών δραστηριοτήτων. Άλλά και ακόμη παλαιότερα έχουμε παράδειγμα θεωρήσεως του χώρου σαν σημαντικής μεταβλητής στο οικονομικό πρόβλημα με τους περίφημους κύκλους (rings) του Von Thunen. Η μελέτη του χώρου επιστημονικά είναι πολύ απαραίτητη για κάθε θεωρία οικονομικής γνώσεως.

Παρ' όλα αυτά δεν υπήρχε στην οικονομική θεωρία ιδιαίτερος κλάδος μελέτη (discipline) του χώρου και ιδιαίτερα της περιφέρειας. Έδώ λοιπόν προκύπτουν δύο έρωτήματα : Το ένα έρώτημα είναι γιατί παραμελήθηκε ή μελέτη της περιφέρειας και ή ένσωμάτωση της διαστάσεως του χώρου στο σώμα της οικονομικής θεωρίας και το δεύτερο έρώτημα είναι ποιοι παράγοντες συντέλεσαν στο να δημιουργηθεί τελικά ή περιφερειακή ανάλυση και ή περιφερειακή πολιτική.

Και ως έλθουμε στο πρώτο έρώτημα των λόγων που οδήγησαν στην παραμέληση της διατοπικής ή διαπεριφερειακής αναλύσεως και οι όποιοι μπορούν να έντοπισθούν κυρίως σε τρεις :

α) Ο πρώτος λόγος ανάγεται στην τάση επικρατήσεως του μαρτζιναλισμού στην οικονομική θεωρία. Τα κλασικά μαθηματικά του διαφορικού λογισμού κατά το τέλος του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα ήταν ένα πρόσφορο εργαλείο μελέτης και αναλύσεως ποσοτικών μεταβλητών, όπως είναι οι οικονομικές μεταβλητές. Η εφαρμογή όμως αυτή απαιτεί την υπόθεση της συνεχείας των μεταβλητών ποσοτήτων. Η διατοπική ανάλυση από την φύση της ποσότητας

πού εξετάζει είναι άσυνεχής άνάλυση και έπομένως ή με τόν μαρτζιναλισμό άσχολούμενη οικονομική σκέψη αντιπαρήλθε τήν εξέταση αυτή.

β) Ή επικράτηση τών άρχων τής κλασικής θεωρίας είχε σάν άπαραίτητη μεθοδολογική συνέπεια τήν άποδοχή και χρησιμοποίηση τών υποθέσεων της κατά τήν άνάλυση θεωρητικών προβλημάτων και κατά τήν δημιουργία αναλυτικών προτάσεων. Βασική ύπόθεση τής κλασικής θεωρίας ήταν ή παραδοχή τής δυνατότητας πλήρους διακινήσεως τών συντελεστών τής παραγωγής στο έσωτερικό μιās χώρας και τής μη δυνατότητας μετακινήσεως μεταξύ τών χωρών. Βάσει τής υποθέσεως αυτής οί τυχόν οικονομικές ανισότητες πού υπάρχουν μεταξύ διαφόρων περιφερειών τής αυτής χώρας είναι προσωρινό φαινόμενο, τó όποιο θά εξαληφθεί με τί άνάλογες μετακινήσεις τών παραγωγικών συντελεστών. Έδω έχουμε κάτι άνάλογο με τήν παραδοχή τών κλασικών ότι ή ίσορροπία είναι ή κανονική κατάσταση και ή άνισορροπία κάτι προσωρινό, πού οί δυνάμεις τής αγοράς θά εξαλείψουν άργά ή γρήγορα. "Αν σέ μιá περιφέρεια ό έργατικός μισθός είναι ύψηλός, τότε θά μετακινήθεί έργατικό δυναμικό άπό τίς περιφέρειες με χαμηλό έργατικό μισθό και θά έπέλθει τελικά έξισορρόπηση τών άμοιβών. Τουτό ισχύει και για τó κεφάλαιο. "Αρα λοιπόν δέν μπορεί νά ύπάρχει περιφερειακό πρόβλημα τουλάχιστο μονίμως.

Στό διεθνές επίπεδο, δηλαδή στις σχέσεις μεταξύ τών διαφόρων κρατών, ή τυχόν ύπάρχουσα ανισότητα στις άμοιβές τών παραγωγικών συντελεστών εξαλείφεται όχι πλέον με άνάλογες μετακινήσεις αυτών μεταξύ τών κρατών, αλλά μέσω του διεθνούς έμπορίου, δηλαδή μέσω τής εισαγωγής και εξαγωγής αγαθών πού φυσικά περιέχουν ποσότητες συντελεστών τής παραγωγής. "Έτσι λοιπόν σύμφωνα με τήν περί διεθνούς έμπορίου αντίληψη τής κλασικής θεωρίας και τήν νεοκλασική συμπλήρωσή της κατά τήν όποία κάθε χώρα έξάγει άγαθά πού περιέχουν συντελεστές τής παραγωγής πού εύρίσκονται σέ σχετική έπάρκεια σέ αυτή, δέν ύπάρχει μονίμως τουλάχιστο περιφερειακό πρόβλημα διεθνώς, δέν ύπάρχει δηλαδή τó πρόβλημα Βορρά-Νότου.

γ) Ένας σπουδαίος λόγος παραμελήσεως του περιφερειακού προβλήματος, πιό πρακτικός, είναι ή προτεραιότητα τών προβλημάτων πού έπρεπε νά αντιμετωπισθούν άπό τήν οικονομική πολιτική. Τό αίτημα για έθνική οικονομική ανάπτυξη έτίθετο πριν άπό όλα.

Έκείνο πού προείχε ήταν ή οικονομική ένδυνάμωση του κράτους στο σύνολό του, ή άνύψωση του κατά κεφαλήν εισοδήματος. "Αλλά έπειδή τó έθνικό προϊόν είναι ή συνισταμένη τών προϊόντων τών έπί μέρους τομέων και κλάδων τής οικονομίας ήταν επίσης έπόμενο νά δοθεί σημασία στην τομεακή ή κλαδική άνάλυση. "Έτσι λοιπόν ή προτεραιότητα για τήν συνολική παρουσίαση του προβλήματος τής έθνικής οικονομικής αναπτύξεως και για τήν τομεακή ανάπτυξη

όδηγησε σὲ δευτέρη πιά θέση τὴν περιφερειακὴ ἀνάλυση καὶ ἔτσι ἡ περιφέρεια δὲν εἶχε μπεῖ κάτω ἀπὸ τὸ μικροσκόπιο τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας παρὰ μόνο πολὺ ἀργότερα.

Κατὰ τὴν οἰκονομικὴ ὅμως θεώρηση τοῦ περιφερειακοῦ προβλήματος δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγει τὸ κοινωνικὸ καὶ πολιτικὸ περιβάλλον μέσα στὸ ὁποῖο ἐξελισσόταν ἡ οἰκονομικὴ θεωρία, δηλ. οἱ ἐπικρατοῦσες ἰδεολογικῆς, πολιτικακῆς τάσεις καὶ δομές. Ἴσως ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ ἤθελε νὰ θυμᾶται τὶς παλαιᾶς δομῆς μὲ τὶς πόλεις-κράτη ἢ τὶς δομῆς τὶς φεουδαλικῆς.

Ἐρχόμαστε τώρα στὸ δεῦτερο ἐρώτημα. Ἡ περιφερειακὴ ἀνάλυση ἄρχισε νὰ ἀναπτύσσεται καὶ νὰ ἀποτελεῖ ἐντικείμενο τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἔρευνας, ἀλλὰ καὶ τῆς κρατικῆς πολιτικῆς γιὰ διαφόρους λόγους :

α) Μὲ τὰ οἰκονομικὰ ἐπιτεύγματα ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου, τὰ περιφερειακὰ προβλήματα μέσα σὲ κάθε χώρα ποὺ ἐκδηλώνονταν μὲ κτυπητῆς ἀνισότητες μεταξὺ τῶν περιφερειῶν ἦταν ἐπόμενο νὰ προβληματίσουν τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς καὶ κυρίως τὴν Κεντρικὴ ἐξουσία. Ἀνεξάρτητα τοῦ ρετζιοναλισμοῦ (regionalism), δηλ. τοῦ βαθμοῦ αὐτοδιοικήσεως τῶν περιφερειῶν ποὺ ἐπικρατεῖ σὲ κάθε χώρα, ὁ μεταπολεμικὸς Κεντρικὸς προγραμματισμὸς ἔδωσε στὸν περιφερειακὸ προγραμματισμὸ καὶ τὴν περιφερειακὴ πολιτικὴ (regional policy) μίαν σημαντικὴν θέση στὶς ὑποθέσεις τῆς Κεντρικῆς ἐξουσίας. Ἡ Κεντρικὴ ἐξουσία βλέπει τὰ περιφερειακὰ προγράμματα κάτω ἀπὸ ἓνα πρῖσμα συνολικὸ, μιᾶς totalité καὶ εἶναι φυσικὸ νὰ θέλει νὰ παίξει τὸν ρόλο συντονιστοῦ, δημιουργῶντας μιὰ συγκεκριμένη περιφερειακὴ πολιτικὴ.

β) Στὶς βιομηχανικῶς ἀνεπτυγμένες χώρες ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότητα ἦταν περισσότερο διεσπαρμένη στὶς διάφορες περιφέρειες ἀπ' ὅτι ἦταν στὶς ὑπανάπτυκτες χώρες. Ἀλλωστε τὸ παλαιὸ διοικητικὸ σύστημα σὲ ὀρισμένες δυτικῆς χώρες καὶ τὰ ἰδιαίτερα φυλετικὰ, κοινωνικά καὶ πλουτοπαραγωγικά στοιχεῖα τῶν ἐπὶ μέρους μικρῶν ἢ μεγάλων περιφερειῶν βοήθησαν τὸν ἐντοπισμὸ καὶ τὴν εἰδίκευση τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος κατὰ περιφέρειες, μὲ ἀποτέλεσμα ὀρισμένες ἀπὸ αὐτῆς νὰ ἀποκτήσουν μεγάλη φήμη καὶ νὰ πραγματοποιήσουν μεγάλη ἀνθιση.

Στὴν πορεία ὅμως τῆς οἰκονομικῆς καὶ τεχνολογικῆς ἐξελίξεως καὶ ἰδιαίτερα στὴν περίοδο τοῦ μεσοπολέμου γινήκαμε μάρτυρες μιᾶς βαθιᾶς κρίσεως καὶ παρακμῆς τῆς ξεχωριστῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος σὲ περιφέρειες χωρῶν σὰν τὴν Βρεταννία καὶ τὴν Γαλλία. Ἐτσι δημιουργήθηκε ἓνα σοβαρὸ περιφερειακὸ πρόβλημα ποὺ φυσικὰ ἡ Κεντρικὴ ἐξουσία ἤθελε νὰ ἀντιμετωπίσει μὲ τὴν δημιουργία μιᾶς περιφερειακῆς πολιτικῆς καὶ ἐνὸς περιφερειακοῦ προγραμματισμοῦ. Αὐτὸς ὁ προγραμματισμὸς πῆρε τὴν μορφή εἴτε ἀξιοποιήσεως νέων πλουτοπαρα-

γωγικών πηγών βάσει της νέας τεχνολογίας είτε ενός συντονισμένου προγράμματος εθνικής και περιφερειακής ανάπτυξης.

γ) Θα μπορούσε κάποιος να προσθέσει ίσως ότι το ενδιαφέρον για την περιφέρεια προκύπτει και από μια τάση σε ώρισμένες χώρες για διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια των περιφερειών, ανεξάρτητα από το πώς ορίζουμε την περιφέρεια. Και το ερώτημα βέβαια είναι αν υπάρχει σήμερα μια τέτοια στροφή σε παλαιότερα διοικητικά σχήματα και δομές. Προσωπικά δεν είμαι σε θέση να απαντήσω στο ερώτημα.

δ) Αφού η οικονομική σκέψη άρχισε να προβληματίζεται επάνω στο χάσμα βαθμού οικονομικής ανάπτυξης μεταξύ πλουσίων και πτωχών χωρών, ήταν επόμενο να αρχίσει να ασχολείται και με το πρόβλημα των ανεπτυγμένων και καθυστερημένων περιοχών μέσα στην ίδια χώρα. Οι κυβερνήσεις είδαν το θέμα των περιφερειακών ανισοτήτων τόσο σαν εθνικό πρόβλημα, όσο και σαν αίτημα κοινωνικής δικαιοσύνης. Είναι πολύ επικίνδυνο για την ενότητα ώρισμένων χωρών ή παραμέληση πενομένων περιοχών. Όλοι γνωρίζουμε ότι σε μερικές χώρες υπάρχουν χαλαροί δεσμοί, φυλετικοί, ιστορικοί κ.ά., μεταξύ περιοχών. Άλλα και χωρίς την ύπαρξη τέτοιων προβλημάτων, η εξασφάλιση ενός υποφερτού επιπέδου ευημερίας στις φτωχές περιοχές είναι ζήτημα κοινωνικής δικαιοσύνης και εθνικής αξιοπρέπειας. Η όμοιογενοποίηση λοιπόν στον χώρο με την εξάλειψη ή την ελαχιστοποίηση των οικονομικών και λοιπών ανισοτήτων είναι αίτημα που έχει διάφορες και ποικίλες πηγές αιτιολογήσεως.

Τέλος ως έλθουμε στην σύνθεση των δύο ερωτημάτων που θέσαμε και προσπαθήσαμε να απαντήσουμε ανωτέρω, με την θέση ενός τρίτου ερωτήματος: Είναι οικονομικώς παραδεκτή ή προσπάθεια δημιουργίας περιφερειακής πολιτικής ανάπτυξης και περιφερειακών προγραμμάτων όσο και όμοιογενοποίησης του από την φύση του πολλές φορές άνομοιογενοūs χώρου;

Σε ένα τέτοιο ερώτημα δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η απάντηση είναι δύσκολη, καθόλου απλή και καθόλου μονοσήμαντη. Τουτό διότι η περιφερειακή ανάπτυξη έχει όχι μόνο οικονομικές διαστάσεις, αλλά και εθνικές και κοινωνικές προεκτάσεις. Έδω απλώς θα τονίσουμε σημεία που άπτονται καθαρώς του προβλήματος της οικονομικής αποδοτικότητας.

Στο πεδίο της οικονομικής πολιτικής υπάρχει το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας των σκοπών. Η επίτευξη υψηλού ρυθμού εθνικής ανάπτυξης και συγχρόνως η επίδιωξη διαπεριφερειακής οικονομικής ισότητας είναι δύο στόχοι ανταγωνιστικοί. Η επίτευξη του δευτέρου δεν οδηγεί απαραίτητα και στην επίτευξη του πρώτου. Ένα βασικό οικονομικό αξίωμα μās λέει ότι για να μεγιστοποιηθί το εθνικό προϊόν θα πρέπει το όριακό προϊόν κάθε συντελεστή της παραγωγής να είναι το ίδιο σε όλες τις περιφέρειες, δηλαδή πρέπει να έχουμε εξίσωση:

όριακων προϊόντων μεταξύ των περιφερειών. Ἄλλα εἶναι γνωστό ὅτι ἡ ἀπόδοση ἑνὸς συντελεστή τῆς παραγωγῆς δὲν εἶναι ἡ ἴδια σὲ κάθε περιφέρεια. Ὁ συντελεστής λοιπὸν αὐτὸς θὰ πρέπει νὰ κινηθεῖ πρὸς τὴν περιφέρεια ὅπου ἡ ἀπόδοσή του εἶναι μεγαλύτερη. Ἔτσι μπορεῖ νὰ παρατηρηθεῖ τὸ φαινόμενο τῆς σχετικῆς συγκεντρώσεως κεφαλαίου καὶ ἐργασίας σὲ μία ἢ σὲ ὠρισμένες περιοχὲς καὶ νὰ μείνουν ἄλλες περιοχὲς χωρὶς δραστηριότητα μὲ ἀποτέλεσμα γὰ ἐμφανισθεῖ τὸ φαινόμενο περιοχῶν ποὺ σφύζουν ἀπὸ δραστηριότητα καὶ περιοχὲς ποὺ μαστίζονται ἀπὸ μαρασμό.

Ἡ Κεντρικὴ Κυβέρνηση στὴν προσπάθειά της νὰ δώσει ζωὴ στὶς μαστιζόμενες περιοχὲς καὶ νὰ ἐμφανίσει μία σχετικὴ ἰσότητα ἢ ἰσορροπημένη ἀνάπτυξη ὅλων τῶν περιοχῶν μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ ἓνα ἐπίπεδο ἐθνικοῦ εἰσοδήματος κάτω τοῦ μεγίστου δυνατοῦ. Εἶναι λοιπὸν ἀμφίβολο ἂν ἡ πολιτικὴ τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ὀδηγεῖ σὲ μεγιστοποίηση τοῦ οικονομικοῦ ἀποτελέσματος.

Εἶναι ὅμως οἱ μεγιστοποιητινὲς θεωρήσεις τὰ κυριαρχικὰ στοιχεῖα στὶς κρατικὲς ἐπιλογές ; Ποιὰ στοιχεῖα βαρύνουν κάθε φορὰ στὶς πολιτικὲς ἀποφάσεις, τὰ οικονομικά, κοινωνικά, τὰ ἐθνικὰ ἢ ἄλλα, εἶναι ζήτημα τῆς φιλοσοφίας πάνω στὴν ὁποία κάθε Κεντρικὴ ἐξουσία στηρίζει τὶς ἐπιλογές αὐτές.

Ἡ περιφερειακὴ ἀνάλυση (Regional Analysis), εἶναι γεγονός, ὅτι ἔχει κάνει σημαντικὲς προόδους τὰ τελευταῖα χρόνια. Ἡ πρώτη προσπάθεια ἦταν νὰ καταρτισθοῦν περιφερειακοὶ λογαριασμοὶ καὶ πίνακες διαπεριφερειακῶν εἰσροῶν - ἐκροῶν. Ἡ προσπάθεια μετὰ ἔτεινε στὴν χρησιμοποίηση τεχνικῶν ἀναλύσεως ὅπως : οἱ περιφερειακοὶ πολλαπλασιαστές, ἡ περιφερειακὴ κλαδικὴ ἀνάλυση, ἡ ἀνάλυση περιφερειακοῦ συγκριτικοῦ κόστους, ὁ γραμμικὸς προγραμματισμὸς, ἡ τεχνικὴ περιφερειακῶν προγραμμάτων, ἡ ἀνάλυση κόστους - ὠφελείας, ἡ ἀνάλυση περιφερειακῶν οικονομικῶν διακυμάνσεων κ.ἄ.